

Ευρωπαϊκό Συνταγματικό Δίκαιο

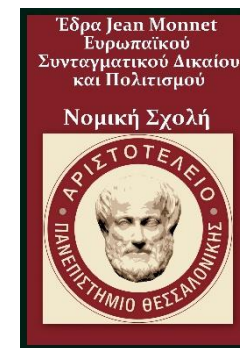
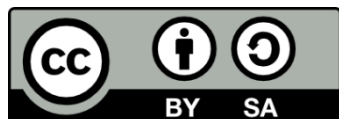
Ενότητα 3: Θεωρητικό θεμέλιο: Μπορεί η ΕΕ να έχει Σύνταγμα;

Λίνα Παπαδοπούλου

Νομική Σχολή

Έδρα Jean Monnet

Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου και Πολιτισμού

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Περιεχόμενα ενότητας

1. Θεωρητικό θεμέλιο.
 - i. Τι είναι το Σύνταγμα;
 - ii. Τι είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση;
 - iii. Τι είναι οι Ιδρυτικές Συνθήκες;
2. Τυπικό Σύνταγμα και Ουσιαστικό Σύνταγμα.
3. Μπορεί η ΕΕ να έχει Σύνταγμα;

Σκοποί ενότητας

- Να αναλυθεί και να κατανοηθεί η προβληματική γύρω από τη δυνατότητα της Ένωσης να έχει Σύνταγμα.
- Να παρουσιαστούν οι σχετικές απόψεις.
- Να κατανοηθούν οι όροι 'τυπικό Σύνταγμα' και 'ουσιαστικό Σύνταγμα'.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Εννοιολογικά ζητήματα

Θεωρητικό Θεμέλιο

- Μπορεί η Ευρωπαϊκή Ένωση ως *sui generis* οργανισμός να έχει Σύνταγμα;

Τα ερωτήματα

- A. Εδαφική vs. Λειτουργική κυριαρχία**
- B. Τι είναι Σύνταγμα; Ποιον ρόλο επιτελεί;**
- Γ. Μπορεί η Ευρωπαϊκή Ένωση να αποκτήσει Σύνταγμα;**
- Δ. Συνιστούν οι Ιδρυτικές Συνθήκες το 'Σύνταγμα' της Ένωσης;**

Α. Εδαφική vs. Λειτουργική κυριαρχία

- αποκλειστικότητα vs. Συνεργασία.
- Kompetenz-Kompetenz vs. Συναρχία.
- ενιαίος δήμος vs. πολλαπλοί δήμοι.
- εθνικό δίκαιο vs. διεθνείς συνθήκες.

Τι είναι Σύνταγμα; Ποιον ρόλο επιτελεί; Τυπικό Σύνταγμα

- Ιεράρχηση των κανόνων,
- Συντακτική εξουσία (δήμος),
- (συνήθως) Ειδική αναθεωρητική διαδικασία,
- Αποτέλεσμα πολιτικής βούλησης,
- Να υιοθετηθεί μία νομική πράξη με σκοπό να ρυθμιστούν στον ύψιστο βαθμό σχέσεις μεταξύ κράτους και πολιτών,
- Μήτρα όλων των υπόλοιπων κανόνων δικαίου, που πρέπει να παράγονται σύμφωνα και να μην έρχονται με αυτήν, η οποία είναι η υπέρτατη.

Β. Τι είναι Σύνταγμα; Ποιον ρόλο επιτελεί; Ουσιαστικό Σύνταγμα

- συγκροτεί ένα κράτος.
 - δημοκρατία / αντιπροσώπευση.
 - διάκριση λειτουργιών.
 - ατομικά δικαιώματα.
- ⇒ κανόνες που οργανώνουν:
- τις δημόσιες εξουσίες και τις σχέσεις μεταξύ τους &
 - θεμελιώδη δικαιώματα.

Τι είναι Σύνταγμα; Ποιον ρόλο επιτελεί; Ιδεατό Σύνταγμα:

Πολιτικές ιδέες που ενσωματώνονται σε ένα γραπτό νομικό κείμενο με υπέρτατη ισχύ:

1. Προσωπική ελευθερία & αυτονομία – φιλελευθερισμός (ανθρώπινα δικαιώματα, κράτος δικαίου, συνταγματική δικαιοσύνη).
2. Συλλογική αυτονομία – δημοκρατία (πολιτική ισότητα = ένας άνθρωπος = μία ψήφος, αντιπροσώπευση, πολιτικά κόμματα και άλλες συλλογικές οντότητες, διαβούλευση, ελεύθερες εκλογές).
3. αλληλεγγύη – κοινωνικό κράτος (ισότητα, κοινωνικά δικαιώματα, κοινωνική πολιτική).

- Liberté - ελευθερία
- égalité - ισότητα
- fraternité - αδελφοσύνη

Γ. Μπορεί η Ευρωπαϊκή Ένωση να έχει Σύνταγμα;

1. Κυριαρχία - Σύνταγμα χωρίς κράτος;
2. Ευρωπαϊκό Λαός & Συντακτική Εξουσία.
3. Δημοκρατία και Θεμελιώδη Δικαιώματα.

Γιατί η ΕΕ είναι ένας sui generis οργανισμός; Δεν είναι ούτε κράτος...

Κράτος: Έδαφος + Λαός + Κυριαρχία:

- ✓ Έδαφος της ΕΕ: σωρευτικά με τις εδαφικές επικράτειες των Κρατών-Μελών
 - ✓ Λαός: όχι λαός, αλλά λαοί της ΕΕ
 - ✓ Η έννοια της πολιτότητας είναι πολύ καινούρια και δεν υπάρχει πραγματική συνείδηση ότι ανήκουμε στην ΕΕ
 - ✓ Κυριαρχία:
 - ✓ όλα τα Κράτη-Μέλη παραμένουν κυρίαρχα,
 - ✓ η ΕΕ έχει μόνον τις αρμοδιότητες που εκχωρούνται σε αυτήν από τα Κράτη-Μέλη

⇒ Όχι πρωτογενής εξουσία = κυριαρχία
 - ✓ Costa vs Enel και Van Gend en Loos : η κοινότητα ιδρύθηκε από τα κράτη και οικοδομήθηκε στην πραγματική εξουσία από τον περιορισμό των αρμοδιοτήτων ή τη μεταφορά τους από τα Κράτη στην Κοινότητα
- ⇒ αρχές υπεροχής και άμεσης εφαρμογής κοινοτικού / ενωσιακού δικαίου

Έννοιες του όρου 'κράτος'

- Το κράτος - θεσμός συνώνυμο του κράτους - έθνους.
- Ο όρος 'κράτος' συνώνυμος της κρατικής εξουσίας.
- Το κράτος - υποκείμενο δικαίου ή νομικό πρόσωπο (δημόσιο).
- Το κράτος ως κεντρική κρατική εξουσία.
- Το κράτος πολιτική κοινωνία.
- Το κράτος ως έννομη τάξη.

Είναι κράτος η Ευρωπαϊκή Ένωση;

- Δεν είναι κράτος
 - με οποιαδήποτε έννοια;
- Δεν έχει σκοπό να υποκαταστήσει τα υπάρχοντα κράτη
 - Δεν υπάρχει «τέλος» (finalité),
- αλλά σχετικοποίηση της κυριαρχίας:
 - Βλ άρθρο 28 ελληΣυντ.
- μεγαλύτερο από οποιονδήποτε άλλο διεθνή οργανισμό.
⇒ Υπερεθνικός οργανισμός.

Γιατί η ΕΕ είναι ένας sui generis οργανισμός; Δεν είναι ούτε κλασικός διεθνής οργανισμός

- Δημιουργείται μέσα από διεθνείς συνθήκες αλλά Η ΕΕ ξεπερνά τα όρια ενός διεθνούς οργανισμού:
 - το ενωσιακό σύστημα είναι μία ανεξάρτητη πηγή δικαίου με το δικό της νομικό σύστημα.
 - Άμεση ισχύς και άμεσο αποτέλεσμα ενωσιακού δικαίου.
- Διαφορές με έναν διεθνή οργανισμό:
 - Το Συμβούλιο μπορεί να ψηφίζει με ειδική πλειοψηφία και Οι αποφάσεις του δεσμεύουν τα Κράτη-Μέλη.
 - Η Επιτροπή έχει σχεδόν την αποκλειστική νομοθετική πρωτοβουλία.
 - Το Κοινοβούλιο είναι άμεσα εκλεγμένο και είναι συν-νομοθέτης μαζί με το Συμβούλιο.
 - Το Ανεξάρτητο Δικαστήριο λαμβάνει αποφάσεις δεσμευτικές για τα Κράτη-Μέλη.

Η ιδιότυπη φύση της ΕΕ

- Εθελοντική ένωση Ευρωπαϊκών κρατών:
 - Κοινότητα μοναδική μέχρι σήμερα στην παγκόσμια ιστορία.
 - Κοινός στόχος: ειρήνη και οικονομική & κοινωνική ευημερία.
 - υπερ-εθνικός οργανισμός στον οποίο οι ευρωπαϊκοί λαοί νιώθουν να συνδέονται μέσω κοινών αξιών.
- Ύπαρξη κοινών θεσμών.
- Μεταβίβαση αρμοδιοτήτων.
 - αποφάσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο
 - για συγκεκριμένα θέματα
 - με δημοκρατικό τρόπο.

Μεταβίβαση κυριαρχίας = «συναρχία» = Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.

Μπορεί η Ευρωπαϊκή Ένωση να αποκτήσει Σύνταγμα ενώ ΔΕΝ είναι κράτος;

ΝΑΙ:

- Άσκηση εξουσίας
- άρα ανάγκη περιορισμού της.
- Αντιπροσώπευση,
- θεμελιώδη δικαιώματα πολιτών.

ΌΧΙ:

- Η ΕΕ δεν είναι Κράτος,
- Μόνο τα Κράτη έχουν Σύνταγμα.
- Τη (δημοκρατική) συντακτική εξουσία την ασκεί ο λαός (δήμος).
- Η ΕΕ δεν έχει δικό της λαό (δήμο).

➤ Σύνταγμα και Δήμος: Ο Δήμος συγκροτεί το Σύνταγμα ή Το Σύνταγμα τον Δήμο;

Το επιχείρημα κατά του Δήμου

- Για να έχουμε Σύνταγμα χρειαζόμαστε ένα πολιτικά ενωμένο/οργανικό Δήμο.
- ΔΕΝ υπάρχει τέτοιος Δήμος στην Ευρώπη ⇒
- Δεν μπορεί να υπάρξει Σύνταγμα ⇒
- Τα Εθνικά Συντάγματα παραμένουν ο ' Βασικός Κανόνας' (Grundnorm) &
- Τα έθνη κράτη παραμένουν 'κυρίαρχοι των συνθηκών' και διατηρούν την Kompetenz-Kompetenz.

Το επιχείρημα κατά του Δήμου ⇨ Η ΕΥΡΩΚΡΑΤΙΚΗ ΑΠΟΨΗ

- Δεν έχουμε οργανικό δήμο,
- Ας δημιουργήσουμε έναν!
- Ένα Ευρωπαϊκό Υπερ-κράτος!
- Η Δημοκρατία στην Ευρώπη είναι πιθανή μόνο αν η Ευρώπη γίνει κράτος.

Το επιχείρημα κατά του Δήμου ⇨

Η ευρωσκεπτικιστική άποψη

- Μόνο το Έθνος Κράτος έχει Δήμο:
 - Μόνο ένας Δήμος μπορεί να φτιάξει ένα Σύνταγμα.
 - Μόνο τα έθνη κράτη μπορούν να έχουν Σύνταγμα.
 - Η Ευρώπη δεν μπορεί και δεν πρέπει να έχει Σύνταγμα, εφόσον δεν έχει Δήμο.
 - Σχετικοποίηση των αρμοδιοτήτων ή άρνηση περαιτέρω επέκτασης.
 - Τα εθνικά Συντάγματα υπερισχύουν ή υπεροχή υπό προϋποθέσεις.

Το επιχείρημα κατά του Δήμου ⇔

Η ευρωσκεπτικιστική άποψη: κριτική

Weiler, Europe's Constitutional Sonderweg, in: European Constitutionalism Beyond the State, Weiler/Wind (eds), CUP 2003

“Μία από τις μεγάλες πλάνες στην τέχνη της οικοδόμησης μίας ομοσπονδίας, όπως είναι το εθνικό οικοδόμημα, είναι να συγχέουμε τη νομική προϋπόθεση ενός συνταγματικού δήμου με την πολιτική και την κοινωνική πραγματικότητα. Σε πολλές περιπτώσεις, η συνταγματική θεωρία προϋποθέτει την ύπαρξη αυτού που δημιουργεί: ο δήμος καλείται να αποδεχθεί το σύνταγμα που έχει ήδη θεσμοθετηθεί, νομικά, από το ίδιο το σύνταγμα, και συχνά η πράξη αυτή της αποδοχής βρίσκεται μεταξύ των πρώτων βημάτων προς μία πιο βαθιά πολιτική και κοινωνική έννοια του συνταγματικού δήμου. Έτσι, η εμπειρική νομιμοποίηση του συντάγματος μπορεί να υστερεί σε σχέση με την τυπική του εξουσία – και μπορεί να χρειαστούν γενιές και εμφύλιοι πόλεμοι για να εσωτερικευθεί πλήρως – όπως μαρτυρά και η ιστορία των ΗΠΑ”.

Κριτική

- Τόσο οι υποστηρικτές της κυριαρχίας όσο και αυτοί της υπερ-εθνικότητας είναι κρατο-κεντρικοί =

state-centric

Η ανανοηματοδότηση του όρου ‘Σύνταγμα’

- υβριδική έννοια επειδή η ΕΕ δεν είναι Κράτος.
- με την ουσιαστική:
 - το πρώτο μέρος ενός κλασικού συντάγματος σχετικά με τους κανόνες μεταξύ των εξουσιών και
 - θεμελιώδη δικαιώματα: Χάρτα ΘΔ ΕΕ.
- και ιδεατή έννοια του όρου:
 - Προσωπική ελευθερία,
 - Δημοκρατία – παραμένει ανοικτό ζήτημα: τι είδους;
 - Αλληλεγγύη: περιορισμένη μεταξύ κρατών και πολιτών, καθώς η κοινωνική πολιτική παραμένει εθνική αρμοδιότητα.

Οι Συνθήκες ίδρυσης και τροποποίησης

- παραμένουν θεμέλιο ενός διεθνούς οργανισμού:
 - ενώ το Σύνταγμα αναφέρεται στο εσωτερικό δίκαιο.
 - Δεν έχει ασκηθεί συντακτική εξουσία.
 - Η διαφορά είναι μεταξύ:
 - της μορφής (διεθνές δίκαιο) και
 - του περιεχομένου (εθνικό δίκαιο με μερικά χαρακτηριστικά ενός συντάγματος):
 - Νομική προσωπικότητα ΕΕ,
 - Όργανα – Κοινοβούλιο, Δικαστήριο, Πρόεδρος Ευρωπαϊκού Συμβουλίου & Υπουργός εξωτερικών για μία κοινή εξωτερική πολιτική,
 - Υπεροχή ενωσιακού δικαίου,
 - Προβλέπουν.

Δ. Συνιστούν οι Ιδρυτικές Συνθήκες το 'Σύνταγμα' της Ένωσης;

- ΝΑΙ!
 - Οργάνωση του Πολιτικού Συστήματος της ΕΕ.
 - Υπέρτερη Νομική Ισχύς ⇒ το δευτερογενές δίκαιο μπορεί να ακυρωθεί αν αντιβαίνει στο πρωτογενές δίκαιο.
 - χάρτα θεμελιωδών δικαιωμάτων.
 - προβλέπουν τη διαδικασία αναθεώρησής τους και
 - με απλουστευμένη διαδικασία
- ΟΧΙ!
 - διακυβερνητική φύση – τα κράτη = κύριοι των συνθηκών.
 - δεν υπάρχει λαός και λαϊκή κυριαρχία.
 - Η ΕΕ δεν είναι κράτος.
 - δεν έχει ασκηθεί συντακτική εξουσία.

Λίνα Παπαδοπούλου, Αν. Καθηγήτρια Συνταγματικού Δικαίου

**Σας ευχαριστώ πολύ για την
προσοχή σας.**

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων

Weiler, Europe's Constitutional *Sonderweg*, in: *European Constitutionalism Beyond the State*, Weiler/Wind (eds), CUP 2003.

Βιβλιογραφία (1 από 2)

- Δ. Τσάτσου, Ευρωπαϊκή Συμπολιτεία. *Για μια Ευρωπαϊκή Ένωση των Κρατών, των Λαών, των Πολιτών και του Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Πολιτισμού*, εκδ. Λιβάνης, Αθήνα 2007.
- Ferry Jean - Marc, *Το ζήτημα του Ευρωπαϊκού κράτους*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2006.
- Γ. Παπαδημητρίου, *Η συνταγματοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2002.
- Θ. Χίου-Μανιατοπούλου, *Η μεταρρυθμιστική συνθήκη της Λισαβώνας*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2008.
- Αντ. Μανιτάκης, Λ. Παπαδοπούλου, *Η προοπτική ενός συντάγματος για την Ευρώπη*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2003.

Βιβλιογραφία (2 από 2)

- Αντ. Μανιτάκη, *Το 'Σύνταγμα' της Ευρώπης αντιμέτωπο με την εθνική και λαϊκή κυριαρχία*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2004.
- Κ. Χρυσόγονου: *Το μετέωρο βήμα της Ευρώπης*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2005.
- Π. Ιωακειμίδης, *Η Συνθήκη της Λισσαβώνας*, 2η έκδ., εκδ. Θεμέλιο, 2010.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Λίνα Παπαδοπούλου «Ευρωπαϊκό Συνταγματικό Δίκαιο. Ενότητα 3. Θεωρητικό θεμέλιο: Μπορεί η ΕΕ να έχει Σύνταγμα;». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://eclass.auth.gr/courses/OCRS330/>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Βασιλική Κόκοτα
Θεσσαλονίκη, Εαρινό Εξάμηνο 2014-2015

